

**სულიერი ზეალსვლის ჰიპოდამურ-პარადიგმული
სახისმეტყველება დავით წინასწარმეტყველის, წმ. ანდრია
კრიტელისა და დავით აღმაშენებლის მემკვიდრეობაში
(„ფსალმუნნი“, „დიდი კანონი“, „გალობანი სინანულისანი“)**

დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანი“ ჰიმნო-გრაფიული ტრადიციის კვალობაზე შექმნილი თხზულებაა და იგი სახისმეტყველებითი ასპექტებით, იდეურ-შინაარსობრივი და სტრუქტურული თვალსაზრისით დავით წინასწარმეტყველის ფსალმუნებსა და წმ. ანდრია კრიტელის „დიდი კანონის“ მსოფლმხედველობრივ და ჰიპოდამურ-პარადიგმულ სტრუქტურას უახლოვდება. დავით აღმაშენებლის თხზულების საფუძველი, ისევე როგორც დავით წინასწარმეტყველის ფსალმუნებისა და წმ. ანდრია კრიტელის „დიდი კანონის“ შექმნისა, სინანულის მოტივია, რაც პიროვნების სულიერი ზეალსვლით სრულდება. სწორედ ესაა მათი გამაერთიანებელი.

დავით აღმაშენებლის საგალობელში ასახულია სამყაროს შექმნის ბიბლიური ისტორია და კაცობრიობის მიერ გავლილი გზა, ადამიანის შექმნიდან მოყოლებული, პირველქმნილი ადამიანის ცოდვით დაცემა და შემდგომ ადამიანთა სწრაფვა პირველსახის დასაბრუნებლად, რისთვისაც აუცილებელია სინანულის განცდა, აღსარების სურვილი და მოთხოვნილება, რომ პირველქმნილი ადამიანის ცოდვა მისი ცოდვაა. საგალობელში ინდივიდუალური განცდა და სინანული ზოგადსაკაცობრიო დონეზეა აყვანილი, რაც თვით ავტორის ში-

ნაგანი სამყაროს სიმდიდრის, ზნეობრივი პასუხისმგებლობის, სულიერი განწყობისა და ამაღლების, განღმრთობის საწინდარია. ლაურა გრიგოლაშვილის სიტყვით, „გალობანი სინანულისანი არის ჰიმნი ადამიანზე, რომელიც სამყაროს საფუხურების დაღმავალი და აღმავალი გზით შინაგან განწყობდასა და სრულქმნას აღწევს“¹. საგალობლით მეფე-პოეტი საკუთარი თავის უმკაცრესი მსაჯულია. იგი საკუთარ თავს პირველი ადამიანის, ადამის შთამომავლად და მემკვიდრედ მიიჩნევს: „ხატსა თვისსა მამსგავსე“ – და თავს ცოდვილად თვლის, რასაც ხსნის, როგორც დაცილებას ღვთაებისაგან, პირველსახისაგან, უმაღლესი „მესაგან“. თხზულებაში ჩამოთვლილ კაცთა მოღვმის მიერ ჩადენილ ცოდვებს საკუთარ ცოდვებს ადარებს და საკუთარ თავს სახავს უცოდვილესად: „მე ვარ, ვითარცა უფსკრული, შესაკრებელი ბილწებისა ღუართაჲ“. ჩადენილ შეცოდებათა შეგნების გასაოცარი უნარი და მაღალი ეთიკური მრწამსი, რომელიც დავით აღმაშენებლის საგალობლიდან გამოსჭვივის, ბიბლიურ ჰიპოდოგმურ სახისმეტყველებას, განსაკუთრებით დავითის ფსალმუნთა ლირიკულ ფენომენს, ემყარება, რომლის პარადიგმულ წარმოსახვას ბიზანტიურ ჰიმნოგრაფიაში ყველაზე მეტად წმ. ანდრია კრიტელის საგალობელი ამოწმებს.

საგალობლებში ძირითადია ადამიანის სულიერი ზეაღსვლის, ღმერთთან ზიარებისა და განღმრთობის თემა, პიროვნების ინდივიდუალურ განცდებზე ყურადღების გამახვილება, რაც ჰიმნოგრაფიის ჟანრულმა სპეციფიკამ განაპირობა. ცნობილი ფაქტია, რომ ქრისტიანული გალობის საფუძველი ძველი აღთქმის წიგნებშივეა მოცემული, კერძოდ, დავითის ფსალმუნთა შექმნას ჰიმნოგრაფიული კანონის სამი გალობა უს-

¹ გრიგოლაშვილი ლ., დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანი“, თბ., 2005, 177.

წრებს წინ¹. მაგრამ დავითის ფსალმუნები ცოდვილი ადამიანის ლირიკული აღსარებაა და ლირიკული პოეზიის განვითარებას ფსალმუნთა წიგნით დაედო საფუძველი. დავით წინასწარმეტყველის ფსალმუნებით დაიწყო პიროვნების შინაგანი სამყაროს, ადამიანის თვითშემეცნების გზისა და პიროვნებად ჩამოყალიბების პროცესის წარმოჩენა. ესაა ადამიანის პიროვნულ, ინდივიდუალურ განცდათა ასახვის საუკეთესო ნიმუში, რომელსაც მიჰყვებიან წმ. ანდრია კრიტელი და დავით აღმაშენებელი თავიანთ საგალობლებში.

ფსალმუნები, წმ. ანდრია კრიტელისა და დავით აღმაშენებლის საგალობლები ასახავენ ადამიანის პიროვნულ მიმართებას, დამოკიდებულებას ღმერთისადმი, მათი საგანია ადამიანის პიროვნულ გრძნობათა და ინდივიდუალურ განცდათა ასახვა, რაც ამ თხზულებებს ძველი აღთქმის საგალობლებისა და ჰიმნოგრაფიული პოეზიისაგან საკმაოდ განსხვავებულია. აქვე ამასთან დაკავშირებით მინდა აღვნიშნო, რომ

¹ პირველ გალობას – „უგალობდითსა“ – საფუძვლად უდევს „გამოსლვათა“ წიგნის ის ეპიზოდი, რომელშიც მოთხრობილია, თუ როგორ იხსნა ღმერთმა მოსეს წინამძღოლობით ებრაელები ეგვიპტელთა ღვენი-სგან, გააპო მეწამული ზღვა და „დაანთქა“ ზღვასა მას მეწამულსა“ მღევრები (გამოსლვ. 15, 1-19). მეორე გალობა – „მოიხილესა“ – მამხილებელი ხასიათისაა და მისი მთავარი თემაა მოსეს წინასწარმეტყველება ლევიტელთა მიმართ, რომელთაც უკეთურობას ამჩნევდა და მიცემული მცნებების დარღვევის გამო აფრთხილებდა (II შჯ. 32,1-43). მესამე გალობის – „განძლიერდასა“ – მთავარი თემა უფლის ძლიერების აღიარებაა, მას საფუძვლად II მეფეთა წიგნი უდევს, რომელშიც წინასწარმეტყველი ანნა სამადლობელს აღავლენს ღვთის მიმართ, რომელმაც მას მისცა ვაჟი – სამოელი, შემდგომში წინასწარმეტყველი (II მეფ. 2, 1-10). აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ წმ. ანდრია კრიტელის „დიდი კანონის“ ყოველ ჰიმნოგრაფიულ კანონში, – იგი ოთხი ჰიმნოგრაფიული კანონისაგან შედგება, – მეორე გალობა სახელწოდებით „მოიხილესა“ დაკუთვნილია, ხოლო დავით აღმაშენებლის საგალობელში იგი უკვე აღარაა. მეორე გალობის რედუქციის პრობლემის შესახებ იხ. ლ. კვირიკაშვილი, ჰიმნოგრაფიული კანონის კომპოზიცია, თბ., 1982.

ჰიმნოგრაფიული თხზულება რამდენიმე ტიპისაა: 1. ღვთის დიდებისა და ქების თემა; 2. საღვთო და საღვთისმშობლო დღესასწაულებისადმი მიძღვნილი საგალობლები; 3. წმინდანებისადმი მიძღვნილი საგალობლები; 4. თემატური და იდეურ-მსოფლმხედველობრივი თვალსაზრისით ცალკე დგანან საგალობლები, რომლებიც ჰიმნოგრაფის სულიერი განწყობის, განცდის, შინაგანი მდგომარეობის, სინანულის, აღსარების, საკუთარი თავის მიმართ მოთხოვნის, ღვთისადმი ვედრებისა და შენდობის თხოვნის, ფიქრის, განსჯის ასახვას ეძღვნება. დავით აღმაშენებლის საგალობელი, მსგავსად ფსალმუნებისა და წმ. ანდრია კრიტელის „დიდი კანონისა“, ამ უკანასკნელი სახის თხზულებათა რიგს განეკუთვნება. დავითის საგალობლის ჰიპოდამური საფუძველი განსაკუთრებით დავით წინასწარმეტყველის ფსალმუნებია, რომელთაგან საგანგებოდ 50-ე ფსალმუნი უნდა გამოვყო. ასევე უაღრესად მნიშვნელოვანია მე-14 და 23-ე ფსალმუნთა რაობის დადგენა დავით აღმაშენებლის საგალობლის სახისმეტყველებითი გააზრებისათვის. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია დავით წინასწარმეტყველისა და დავით აღმაშენებლის სამეფო ხელისუფლების, გენეალოგიის მიმართებები, რის შესახებაც ე. მამისთვალიშვილმა აღნიშნა: „დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსის თქმით, ამ დიდებულ ქართველ მეფეს ცხოვრებისეულ მრწამსად სიყრმიდანვე გადაუქცევია ბიბლიური დავითის შეგონება“... „დავითი გამორჩეული იყო არა მხოლოდ გვიანდელი ინტელექტუალებისათვის, არამედ ძველი აღთქმის ავტორებისთვისაც“¹. მკვლევარმა ყურადღება გაამახვილა იმ ფაქტზე, რომ დავით წინასწარმეტყველს არაერთი ცოდვა ჩაუდენია, მაგრამ მთავარი ის იყო, რომ მან შეძლო მონანიება, რითაც იგი მეფის წინასახედ, არქეტიპად მოიაზრება. ქართველი მემატიანის სიტყვით, დავით წინასწარმეტყველი მისაბაძი და სანიმუშო მეფეა, ყო-

¹ მამისთვალიშვილი ე., ქართველები და ბიბლიური სამყარო, თბ., 1998, 22; 26.

ველი მისი მოქმედება და გამონათქვამი უფლის სიყვარულს, ერთგულებას მოწმობს, რაც ქართველი ბაგრატიონებისათვის ჰიპოდომად ჩამოყალიბდა.

თუ გავიხსენებთ 50-ე ფსალმუნის შექმნის ისტორიას, დავრწმუნდებით, რომ ეს მონაწილე ადამიანის მიერ, კერძოდ, მეფის იდეალად მიჩნეული პიროვნების მიერ, წარმოთქმული უძლიერესი საგალობელია, რომელიც ნათანისაგან ურია ქეტელის ცოლის, ბერსაბეს, მოსაპოვებლად ჩადენილი უზნეო საქციელის გამო დავით მეფის მხილების შემდეგ დაიწერა; ამ მხილებამ დავით წინასწარმეტყველში ნათანის მიმართ რისხვის ნაცვლად უდიდესი სინანული გამოიწვია. წინაპირობა ის იყო, რომ დავითმა, ფაქტობრივად, ღვთისგან ბოძებული ათი მცნებიდან სამი დაარღვია: 1) მე-6 - „არა კაც კლა“; 2) მე-7 - „არა იმრუშო“; 3) მე-10 - „არა გული გითქუმიდეს ცოლისათვის მოყუსისა შენისა“. დავითმა ერთადერთი გამოსავალი სინანულში ნახა, რადგან მიხვდა, რომ ერთადერთი სინანულის განცდა-გამოვლენა იქნებოდა, რომელსაც ღმერთი მოხედავდა. მან დაასკვნა, რომ თუ ის ღმერთს უყვარდა, მაშინ უფალი მის სინანულს შეიწყნარებდა. სწორედ ესაა დავით წინასწარმეტყველის სილიადე. ისეთი სინანული, როგორც დავითმა გამოავლინა, არც მანამდე და არც მას შემდეგ კაცობრიობას არ სმენია. ფაქტობრივად, დავითის 50-ე ფსალმუნი ადამიანის ღვთისადმი მიმართების ქვაკუთხედის, ქრისტიანული მოძღვრების საფუძვლის განსაზღვრაა, რის გამოც იგი ღვთის სიყვარულის, რწმენისა და სასოების ლოცვაა; ამ სამი სათნოების ერთიანობით ყოველი იმ დაბრკოლების გადალახვაა შესაძლებელი, რომელიც შეიძლება უფლისაკენ სავალ გზაზე შეახვედროს ადამის მოღვმის მტერმა. 50-ე ფსალმუნი იმის მარადიული და ცოცხალი მოწმობაა, რომ ღვთის სიყვარული ადამიანისადმი და ღვთისადმი ადამიანის სიყვარული უსაზღვროა. ღმერთს თავისი შემოქმედების ნაყოფი, სამყაროს გვირგვინი – ადამიანი, უყ-

ვარს. უფალმა სწორედ ამ სიყვარულის გამო სინანულის გრძნობით აღსავსე დავითს ცოდვა შეუნდო, თუმცა, ცოდვის შენდობის შემდეგაც დავითის სახლს შეჭირვებები არ მოჰკლებია¹. ფსალმუნის განმმარტებლები ერთხმად აღნიშნავენ, თუ როგორ ამუღავნებს ავტორი 50-ე ფსალმუნში უდიდეს ადამიანურ თვისებებს, ღრმა სულიერობას, შინაგანი ბუნების სიღიადესა და ზნეობრივ სახეს. ღვთის უსაზღვრო რწმენასა და ერთგულებას თან სდევდა სიყვარული უფლისა, რადგან იმედი და რწმენა სიყვარულის გარეშე შეუძლებელია. დავით წინასწარმეტყველმა ყრმობიდანვე გაიგო, რას ნიშნავს მარტოობა და სხვათაგან გარიყულობა, რადგან ცხვარში იმყოფებოდა და იქ მწყემსური ყოფით ცხოვრობდა. მისთვის მარტოობა სულიერი წინსვლისა და ზეალსვლის აუცილებელ პირობად იქცა. დავითმა ეს იმიტომ შეძლო, რომ მარტოობისას ის თავს მარტო არასოდეს გრძნობდა, ღვთისაგან მიტოვებული არასოდეს ყოფილა. იგი გამუდმებით ესაუბრებოდა უფალს და მისი გარეგნული მარტოობა სწორედ უფალთან დიალოგში ქრებოდა. დავითის თავისუფლებისმოყვარე სული 50-ე ფსალმუნში ნათლად წარმოჩნდა. მარტოობის შეგრძნება, ცოდვათა შეგნება და მათგან განწმენდა სინანულის საფუძველზე წარმართავს საზოგადოდ ფსალმუნთა წიგნს და განსაკუთრებით კი 50-ე ფსალმუნს: „მიწყალე მე, ღმერთო, დიდითა წყალობითა შენითა და მრავლითა მოწყალებითა შენითა აღჰკოცე უშჯულოებაჲ ჩემი. უფროჲს განმბანე მე უმ-

¹ ბიბლიური წიგნებიდან ცნობილი, თუ რისთვის ამხილა ნათანმა დავით წინასწარმეტყველი. ესაა დავითის ერთ-ერთი ცოდვა, რომელიც მან ურია ქეტელის ცოლთან, ბერსაბესთან ჩაიდინა. ეს მაშინ მოხდა, როდესაც დავითი თავისი მეფობისა და მმართველობის მწვერვალზე იყო. ამ დროს დავითი 45 წლისა იყო. მრავალ ომგადახდილმა მეფემ იხილა ურია ქეტელის ცოლი კეთილქმნული ბერსაბე, რომელიც ძლიერ მოეწონა. მის მოსაპოვებლად თავის ქვეშევრდომებს უბრძანა მისი მოკვლა, რის აღსრულების შემდეგ ურია ბრძოლაში მოკვდა, ხოლო დავითმა ბერსაბეზე იქორწინა.

ჯულოებისა ჩემისაგან და ცოდვათა ჩემთაგან განმწმიდე მე. რამეთუ უშჯულოებაჲ ჩემი მე უწყი, და ცოდვაჲ ჩემი წინაშე ჩემსა არს მარადის. შენ მხოლოსა შეგცოდე და ბოროტი შენ წინაშე ვყავ“ (ფს. 50, 1-4); „სული წმიდა დაჰბადე ჩემთანა და სული წრფელი განმიახლე გვამსა ჩემსა, ნუ განმაგდებ მე პირისა შენისაგან და სულსა წმიდასა ნუ მიმიღებ ჩემგან... მსხვერპლი ღვთისა არს სული შემუსრვილი, გული შემუსრვილი და დამდაბლებული ღმერთმან არა შეურაცხჰყოს“ (ფს. 50, 10-11).

ისრაელში მონარქიის არსებობისას ღვთის წინაშე მსახურების სამი ძირითადი კომპონენტი არსებობდა: სამეფო, საწინასწარმეტყველო და საღვთისმსახურო. დავით წინასწარმეტყველი თავისი დროის სამივე საღვთისმსახურო საფეხურს გადის. იგი სამივე კომპონენტს ფლობს, რაც მისი მოძავალი მეფობის, წინასწარმეტყველად მოვლინების, ღვთისმსახურების ერთგულების გარანტიად გვევლინება. მაგრამ მისი ფსალმუნები მოწმობს, რომ ბიბლიურ მეფეს ცოდვები საკმაოდ ჰქონდა. ბერსაბესთან ცოდვით დაცემამ დავითში უდიდესი სინანულის განცდა აღძრა, სინანული კი ის უებარი საშუალებაა, რომელსაც ამპარტავენება ვერასოდეს დაძლევს. დავითის სულიერი სიძლიერის გამოხატულებაა ის, რომ მან დაცემის შემდგომ წამოდგომა შეძლო, რაც ყველას არ შეუძლია და რაც მხოლოდ რჩეულთა ხვედრია. საკვირველი არის არა ის, რომ კაცმა შესცოდა, არამედ – ის, რომ დიდი ცოდვის შემდგომ წამოდგომა შეძლო და უფალს დაუბრუნდა. მან ღვთისაგან მიტოვებულობის განცდასა და სასოწარკვეთის ცოდვას სძლია. მეფე-პოეტმა გადაწყვიტა და საკუთარ თავში მოიძია ძალა, რომ ღმერთს არ განშორებოდა, რისთვისაც ერთადერთი საშუალება არსებობდა: ეს იყო სინანული და ცოდვის აღიარება, რითაც შეძლო მან დაცემის შემდგომ წამოდგომა. ცოდვის შემდეგ წამოდგომა მხოლოდ მას შეუძლია, რომელიც სინანულს განიცდის, ხსნას უფალში ეძებს

და ძალმოსილებას მისგან ელის. ესაა დავით წინასწარმეტყველის სულიერი ზეაღსვლა, სულიერი სრულყოფა, რომლითაც მან ღმერთთან მიახლოება და მასთან დამკვიდრება შეძლო.

წმ. დავით მეფსალმუნე უზომოდ თავმდაბალი ადამიანი იყო, რომელსაც ჰქონდა რწმენა, სასოება და სიყვარული ღვთისა. მეფის პიროვნული სიძლიერე და სულიერი სიღრმე ამ სამ სათნოებაში გამოვლინდა, რაც ღვთისაგან დავითის ყველა ცოდვის შენდობის საფუძველი გახდა. დავითის მიერ თავის ცოდვათა და ქმედებათა აღიარება მისმა შინაგანმა ხმამ, სინდისმა, მისმა თავისუფალმა არჩევანმა განაპირობა, რამაც საბოლოოდ ღვთისაგან შენდობა მოუტანა და სულიერი სისრულისაკენ მიმავალი გზა დაუსახა.

დავით წინასწარმეტყველს ფსალმუნები ერთი ამოსუნთქვით არ შეუქმნია, ისინი სხვადასხვა დროს იქმნებოდა, სიცოცხლის ბოლომდე ქმნიდა, რაც აღსარებისა და სინანულისათვის ავტორის მუდმივ სულიერ მზაობას გამოხატავს. ამ თვალთახედვით დავით აღმაშენებელი თავისი სულიერი წინამორბედისაგან კიდევ განსხვავდება და კიდევ მიჰყვება მათ, რადგან „გალობანი სინანულისანი“ დავითმა სიცოცხლის მიმწუხრს, 1124 წლის ნოემბერში დაწერა და აღსარება, როგორც სულიერი და ინტელექტუალური გამოვლინება, წარმოთქვა ღვთისა და ადამიანის წინაშე. მათ შორის დგას წმ. ანდრია კრიტელი, რომლის „დიდი კანონი“ პირველცოდვის შეგნების, არსებობიდან მოყოლებული კაცობრიობის მიერ ჩადენილი ცოდვების გულწრფელი სინანულის, ადამიანის სულიერი განვითარებისა და ზეაღსვლის საუკეთესო ნიმუშია. სულიერი ზეაღსვლის ჰიპოდიმურ-პარადიგმულ სტრუქტურაში თავსდება მთელი საგალობელი. დავიმოწმებ ერთ ტროპარს: „მოწყალე მექმენ, მაცხოვარ, ქმნილსა შენსა და ვითარცა მწყემსმან მპოვე წარწყმეღული, მეწიე შეცდომილსა, გამომიხსენ მხეცთაგან და შემრაცხე ცხოვართა-თანა სამწყ-

სოფსა შენისა თანა. რაჟამს დასჯდე სჯად, ვითარცა მოწყალე, და გამოსჩნდეს მაღალი დიდებაჲ შენი, ვითარ შიში იყოს, სახმილი რა ოხრვიდეს და ყოველნი სძრწოდეს ზარისაგან საყდრისა შენისა“¹. ეს თხზულებები მსოფლმხედველობრივად, სახისმეტყველებითად ერთმანეთთან ახლოს დგანან, თუმცა, ლირიკულობისა და სულიერ-ინტელექტუალური ბუნების სიახლოვის მიუხედავად, „გალობანის“ უშუალო წყარო მხოლოდ ფსალმუნები და წმ. ანდრია კრიტელის საგალობელი არაა, ისინი ჟანრობრივად, თემატურად, ფორმით ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან. დავით აღმაშენებლის საგალობლის წყარო მთელი ბიბლიურ-ევანგელური მოძღვრება და პატრისტიკული წიგნებია, მისი საგალობლის მხატვრული სიძლიერის საფუძველი ჰიმნოგრაფიული სახისმეტყველებაა.

ლ. გრიგოლაშვილის დაკვირვებით, „ანდრია კრიტელისა და დავით აღმაშენებლის საგალობლებს ანათესავებთ ერთი თემა და ეთიკური იდეების ერთი წრე. ორივე საგალობელი შექმნილია 50-ე ფსალმუნის მოტივზე. ორივე ნაწარმოებში ლირიკული გმირი წარმოთქვამს აღსარებას უზენაესის წინაშე, ინანიებს ჩადენილ ცოდვებს და იმედოვნებს ღმრთის მოწყალებასა და სახიერებაზე. ორივე საგალობელს საფუძველად უდევს ახალი აღთქმისეული მოძღვრება ადამიანზე, რომელიც, ქრისტიანული თეოლოგიის თანახმად, ითვლებოდა მოძღვრებად ღვთაებასა და სამყაროზე. ამ მოძღვრებით ადამიანის შემეცნება სამყაროს წვდომას ნიშნავს, სამყაროს შემეცნებით კი ადამიანის ღვთაებრივი არსი იხსნება“².

დავით წინასწარმეტყველი ღვთის „ცხოვართა“ მწყემსი გახდა. უფლისათვის მისი მეფობა სათნო იყო და ყველა მეფეს, რომელიც ღვთის ერის სამართავად ჰყავდა მოვლენილი უფალს, ევალეობდა დავითს მიმსგავსებოდა. დავით აღმაშენე-

¹ ანდრია კრიტელი, დიდი კანონი, ნეკრესის ეპარქია, 2002, 103.

² გრიგოლაშვილი ლ., დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანი“, თბ., 2005, 146.

ბელი თავის დიდ სულიერ წინაპარს მიემსგავსა; 16 წლისამ მაშინ ჩაიბარა საქართველოს სამეფო ტახტი, როდესაც საქართველო უმძიმეს პოლიტიკურ მდგომარეობაში იმყოფებოდა და შველა ესაჭიროებოდა. სამეფო კარმა ჯერ კიდევ ახალგაზრდა გიორგი მეორე აიძულა, თავისი ვაჟის სასარგებლოდ ტახტიდან გადამდგარიყო, რათა ქვეყანას სწორი გზით სვლა ესწავლა. შეიძლება ითქვას, რომ დავით წინასწარმეტყველისა და დავით აღმაშენებლის სახელმწიფოებრივი, საეკლესიო და საწინასწარმეტყველო გზა ჰიპოდიმურ-პარადიმულია. ცხადია, უფლის რჩეული დავით წინასწარმეტყველი დავით აღმაშენებლისათვის ჰიპოდიმური სახეა, რაც სიმბოლურ-ალეგორიული თვალსაზრისით ბაგრატიონთა დინასტიისათვის იდეოლოგიურ-მსოფლმხედველობრივ კონცეფციად ჩამოყალიბდა. „გალობანში“ დავით აღმაშენებელმა, დავით წინასწარმეტყველისა და წმ. ანდრია კრიტიკლის მსგავსად, სინანულის საშუალებით საკუთარი სულის განვითარების ინდივიდუალური გზა, ინდივიდალ ჩამოყალიბების გზა აჩვენა, ხოლო სინანული, როგორც ახალი აღთქმის საეკლესიო საიდუმლო, მაცხოვრის მიერაა დადგენილი ისევე, როგორც ახალი აღთქმის სხვა დანარჩენი საიდუმლოებები (ნათლისღება, მრონცხება, ზიარება, მღვდლობა, ქორწინება, ზეთის კურთხევა). დავით აღმაშენებლის საგალობელში წმინდანი მთელი თავისი სისრულითა და სახისმეტყველებით არაა წარმოსახული, როგორც ეს სხვა ჰიმნოგრაფიულ თხზულებებში გვხვდება. პირიქით, საზოგადოდ, ჰიმნოგრაფიაში წმინდანის სულიერი განვითარების საფეხურები დინამიურად არ წარმოისახება, სულიერი განვითარების პროცესი არ აისახება, რადგან საგალობელი სტატიკურია; ამის საფუძველი ისაა, რომ საგალობელი წმინდანს ზესთასოფელში გადასვლის, სასუფეველში დამკვიდრების შემდეგ აჩვენებს, მას უკვე ზეციური მოქალაქობა დამკვიდრებული აქვს. ჰიმნოგრაფია წმინდანის ამქვეყნიურ ცხოვრებაში მომხდარს წარმოადგენს, როგორც შედეგს.

საგალობელი მრევლს უჩვენებს წმინდანის მიერ იდეალურობის წვდომის გზის შედეგს. მასში არ გადმოიცემა სიკვდილის შიშის დაძლევის რთული მომენტი, უკვე შედეგი ჩანს – სიკვდილის შიში დაძლეულია, წმინდანი ზეციური მოქალაქეა და თავად წმინდანია მეოხი ყოველი მორწმუნისა. სიკვდილის შიშის დაძლევა პიროვნებისაგან დიდ შინაგან ძალას მოითხოვს. საგალობელში წმინდანს ორჭოფობა, სისუსტე, რაიმე უარყოფითი თვისება არ ახასიათებს, იგი სულიერად გამარჯვებული და ღმერთისაგან ზეციური მოქალაქობითაა დაჯილდოებული, ღმერთთან ზიარებულია, განღმრთობილია. აქვე აღვნიშნავ, ღვთაებრივის, ამაღლებულის განცდა მშვენიერია, ე. ი. ესთეტიზმს ნაზიარებია, ხოლო ზიარება სულის ხსნის უმთავრესი და უძირითადესი საშუალებაა. ბაძვა და მსგავსება უთუოდ უკავშირდება მშვენიერს, რომელიც ესთეტიკურ შინაარსს ატარებს, ხოლო სულიერი ზეაღსვლა, განღმრთობა ადამიანის განვითარების უმაღლესი საფეხურია.

დავით აღმაშენებელი ღვთისაკენ შესართველად, სულიერი ზეაღსვლისაკენ თავისი საგალობლით სხვა გზით მიემართება, ესაა დიალოგი ღმერთთან; დავითი, როგორც ჰიმნოგრაფი, დავით წინასწარმეტყველისა და წმ. ანდრია კრიტიკლის მსგავსად, ღმერთთან დიალოგს ირჩევს, რაც საგალობელს იშვიათი ღირებულებით ადავსებს. თხზულებას გასდევს თავმდაბლობის, ვითარცა ერთ-ერთი სათნოების, სულის ხსნისა და ნათლის ხილვის მოტივები. დავით აღმაშენებელმა პირველ გალობაში ღმერთისადმი მიმართვისას, საკუთარი თავი ქედდარეკილი წარმოაჩინა: „რომლისაცა წინაშე ქედდარეკილ არს ყოველი, მუხლი ყოველი მოღრკების...“¹. მერვე გალობაში მაცხოვარს მუხლმოდრეკილი მეფე სულის ხსნას ევედრება, მეცხრეში კი მეფე-პოეტი კვლავ ქედდარეკილი უნდა წარდგეს ღვთის სამსჯავროზე, სადაც მსაჯული ჭეშმა-

¹ გრიგოლაშვილი ლ., დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანი“, თბ., 2005, 214.

რიტად განსჯის, რის შემდეგაც მართალნი ინეტარებენ და ცოდვილნი ცეცხლში აღმოჩნდებიან. მეფის თავმდაბლობა, სიწრაფე, სიდიადე, სულის სიმაღლე და ზნეობრივი სრულყოფილება საგალობელში ერთი სიტყვის – „ქედადრეკილის“ – ასე მოხდენილად გამოყენებით გამოქვამდა, რამაც სახისმეტყველებითი ფუნქცია შეიძინა. ამ ერთმა სიტყვამ მთელი ნაწარმოები შეკრა და მისი ძირითადი აზრიც აჩვენა. აგრეთვე საგალობელი, რომელიც ნათლისა და შინაგანი ხილვის სიმბოლოებითაა დატვირთული, მთავრდება მსასოებელი ვედრებით, საიდანაც ცხადად გამოსჭვივის მონანიე პიროვნების იმედიანი მზერა ნათლის სამყაროსაკენ, მზის საუფლოსაკენ, რომლისკენაც მიისწრაფვოდა ჰიმნოგრაფი მთელი თხზულების მანძილზე. უდიდესი ღვთისმეტყველი წმინდა მამები თავიანთ თხზულებებში განმარტავდნენ სინანულის არსს და იგი უმაღლესი ნათლის ხილვის უმთავრეს საშუალებად მიაჩნდათ. სინანულის გრძნობის გაჩენა ადამიანში პიროვნების სულიერი, თვისებრივი გარდასახვის, ზნეობრივი ამადლების, სიმდაბლის, სათნოების ფაქიზი გამოვლენის შედეგია, რის შემდეგაც იგი პირველსახის დაბრუნებას, „ღვთაებრივი“ „მეს“ წვდომას აღწევს და სასუფეველს იმკვიდრებს. დავით აღმაშენებლის საგალობლის ორიენტირი მაცხოვარი და ღვთისმშობელია, რომელთა მეოხებით რთული სულიერი ცხოვრებითა და ტკივილიანი გზით მიდის ჰიმნოგრაფი სულის განწმენდისაკენ.

დავით აღმაშენებლის თხზულებაში ჩამოთვლილი ცოდვები – „კაენის მკვლელური ცნობა, სეითის ძეთა ღირწება, გმირთა სილოდით მავალობა, .. მეგვიპტური გულმძიმობაჲ, .. კოწოლი თმათა“ და სხვ. – ადამიანური ბუნებიდან მომდინარეობს და ყველა ადამიანს ახასიათებს. მნიშვნელობა იმას ენიჭება, ვინ როგორ განიცდის თავის ცოდვას, ვინ როგორ აფასებს საკუთარ თვისებებს, ვინ რა მოთხოვნებს უყენებს საკუთარ თავს, რაც მის ზნეობრივ სახეს განსაზღვრავს. მე-

ფე-პოეტმა თავისი საგალობლით ადამიანის ზნეობრივი იდე-
ალი შექმნა, ერთი მხრივ, ადამიანის დადებითი, მისაბაძი და,
მეორე მხრივ, მისი უარყოფითი თვისებების წარმოჩენით თა-
ვისი ეპოქის (არა მხოლოდ თავისი ეპოქის!) იდეალი დასახა,
როგორი უნდა იყოს იგი და როგორი არ უნდა იყოს. სწო-
რედ ესაა დავით აღმაშენებლის საგალობლის უმთავრესი მი-
ზანიცა და ღირსებაც. ავტორის პოეტური აზროვნება, ინდი-
ვიდუალური ხელწერა იმით მულავენდება, რა ინტონაცია შეი-
ტანა და რა დატვირთვა მიანიჭა თითოეულმა სიმბოლომ თუ
მხატვრულმა სახემ საგალობელს. ამიტომაც მივიჩნევ დავით
აღმაშენებლის საგალობელს დავით წინასწარმეტყველისა და
წმ. ანდრია კრიტელის სულიერ მემკვიდრედ სულიერი ზეალ-
სვლის ჰიპოდიმურ-პარადიმული სახისმეტყველების კვალო-
ბაზე.

ჰიმნოგრაფიაში ადამიანი ზნეობრივ სრულყოფას, სუ-
ლიერ ამაღლებასა და სისავსეს აღწევს ღმერთისაკენ სწრაფ-
ვით, რაც მას სასუფეველისაკენ მავალ გზას უმსუბუქებს. იგი
ბაძავს ღმერთს, რომელიც, როგორც შემომქმედი, თავის
შექმნილ საგნებს თავისკენ იზიდავს. ჰიმნოგრაფია, ჟანრული
სპეციფიკიდან გამომდინარე, განსხვავებულად აღიქვამს და
წარმოაჩენს წმინდანს, საზოგადოდ, ადამიანს, იგი სიახლოვეს
უფრო ჰომილიებთან ამულავენებს, რადგან ჰომილიაც და საგა-
ლობელიც წმინდანის, ადამიანის ხატ-სახეს მისი აღსრულე-
ბის შემდეგ ასახავს; ჰიმნოგრაფიაც და ჰომილეტიკაც
დროსივრცულად ჰაგიოგრაფიისაგან განსხვავებული ჟანრებია.
ამ უკანასკნელში მოთხრობილია ადამიანის, წმინდანის ცხოვ-
რება მისი დაბადების წინასწარგანზრახულებიდან მოყოლებუ-
ლი წმინდანად ქცევამდე. ჰიმნოგრაფია და ჰომილეტიკა კი
უკვე წმინდანად ქცეულ ადამიანს წარმოაჩენს. ამიტომ ჰიმ-
ნოგრაფიის ღირიკული გმირი, ადამიანი, რომელიც უმეტესად
წმინდანის სახითაა წარმოდგენილი, უკვე ზეციური მოქალა-
ქა, იგი ზეციური მოქალაქობის მაძიებელი არ არის, ეს

პროცესი გავლილია, ე. ი. საგალობელში პროცესის შედეგია ასახული. წმ. ანდრია კრიტელის „დიდ კანონსა“ და დავით აღმაშენებლის „გალობანში“ ადამიანის ზოგადი ხატ-სახე ამ კვალსაც მიჰყვება და სიახლესაც გეთავაზობს, რადგან ამ საგალობლებში, დავით წინასწარმეტყველის კვალობაზე, ადამიანი ჰიმნოგრაფიისათვის დამახასიათებელი, მისთვის ჩვეული სახისმეტყველებითაც წარმოიდგინება და კატაფატიკურ-აპოფატიკური ჰიპოდომურ-პარადიგმული სტრუქტურით გაიზრება. წმ. ანდრია კრიტელმა და დავით აღმაშენებელმა სწორედ კატაფატიკურ-აპოფატიკური ჰიპოდომურ-პარადიგმული სტრუქტურული სისტემით წარმოადგინეს ადამიანის სულიერი ზეალსვლა, სწრაფვა ღმერთთან შეერთებისაკენ, რადგან ორივე საგალობელში ადამიანი ურთულეს საფეხურებს გადის სულიერი სისრულის მიღწევამდე; ამ გზაზე მან უნდა დაძლიოს კაცობრიობის არსებობის მანძილზე მის მიერ ჩადენილი ყველა ის ცოდვა, რომელთა გამო წმ. ანდრია კრიტელი და დავით აღმაშენებელი, როგორც ჰიმნოგრაფები, საკუთარ თავს უცოდველესად მიიჩნევენ და ღვთის წინაშე უდიდეს პასუხისმგებლობას კისრულობენ. დავით წინასწარმეტყველი საკუთარ ცოდვებზე მსჯელობს, აღიარებს მათ და ინანიებს, ხოლო წმ. ანდრია კრიტელი და დავით აღმაშენებელი საკუთარ ცოდვათა აღიარებასთან და მონანიებასთან ერთად კაცობრიობის ცოდვათა მტვირთველებად წარმოგვიდგებიან. დავით წინასწარმეტყველი, წმ. ანდრია კრიტელი და დავით აღმაშენებელი მსოფლმხედველობრივად თანაბარი სულიერებით მიემართებიან ზესთასოფლისაკენ, რაც ღმერთთან დიალოგით გადმოიცემა, მაგრამ ადამიანის, როგორც ინდივიდის, მისწრაფებით სულიერი ზეალსვლისაკენ, სრულყოფისაკენ, ზეცათა მოქალაქობის მოპოვებისაკენ განსხვავებული გზით მიდიან. ესაა მათი მემკვიდრეობის განმასხვავებელი ორიენტირები.

საგალობელში ამაღლებული და მშვენიერი ერთდროულად წარმოიდგინება. ძე ღმერთის განკაცებამ საფუძველი დაუდო ადამიანში ღვთაებრივი და კაცობრივი საწყისების საიდუმლო შეზავებას, ღვთაებრივისა, რომელიც ამაღლებულის კატეგორიას განეკუთვნება, და კაცობრივისა, რომელიც ესთეტიურობას გამოხატავს. ამგვარი შეზავება მხოლოდ ქრისტიანული ცნობიერების მქონე ადამიანს ეძლევა ღვთისაგან, ამასთან, დიოფიზიტური ცნობიერების მქონეს, ვინაიდან მაცხოვარი დიოფიზიტურმა ცნობიერებამ აღიქვა ღმერთად და კაცად. ღმერთმა შექმნა ამაღლებულად და ესთეტიურად აღსაქმელი სამყარო თავისი მრავალფეროვნებით. ეს შეგრძნება ცოდვითდაცემის შედეგად დაიკარგა და ღმერთი ადამიანისათვის მიუწვდომელი, შეუცნობელი დარჩა, ე. ი. ღმერთი და ყოველივე ღვთაებრივი ამაღლებულად დარჩა. დაცემულმა ადამიანმა პირველქმნილი მშვენიერი სამყარო დაკარგა, მაგრამ ღმერთმა ბოლომდე არ გაწირა იგი და კაცობრიობას სულიერობის გადასარჩენად ძე ღმერთი მოუვლინა, რითაც საღვთო საიდუმლოების წვდომის, დაფარული სიბრძნის განცხადების საშუალება მისცა. წმ. ანდრია კრიტიკელი და დავით აღმაშენებელი თავიანთ საგალობლებში ამ მსოფლმხედველობის კვალობაზე წარმოაჩენენ პირველქმნილი ადამიანის, პირველცოდვის შედეგად დაცემული ადამიანის, ადამიანის სულიერი განახლებისათვის მაცხოვრის აუცილებელი მოვლინების ზებუნებრივ სურათს, რითაც ისინი ბიბლიურ-ევანგელურ მოძღვრებებს ესმიანებიან.

წმ. ანდრია კრიტიკლისა და დავით აღმაშენებლის საგალობლები ადამიანს წარმოგვიდგენენ როგორც ზესთასოფელში, ზეციურ დასში დამკვიდრებულს, ზეციურ მოქალაქეს, ზეცათა ქალაქის მკვიდრს, რომელმაც ადამიანის სულიერი ზეაღსვლისათვის აუცილებელი ყველა საფეხური განვლო. ეს საფეხურები ჩამოთვლილია ორივე საგალობელში, რომელთა

წინასაფეხურად, ბიბლიურ ჰიპოდოგმად დავით წინასწარმეტყველის ფსალმუნებს მივიჩნევთ.

ადამიანის სრულყოფილების მოპოვებას საფუძვლად დავდებო მისი სწრაფვა ღვთის შემეცნებისაკენ, ღვთისმოშიშებით წარმართვა ცხოვრებისა, სვლა ზეციური მოქალაქობის მოპოვებისაკენ; როგორც ჰიმნოგრაფები, წმ. ანდრია კრიტიკელი და დავით აღმაშენებელი, ადამიანს საზოგადოებისაგან გამოყოფენ და მასზე, როგორც კერძო, ინდივიდუალურ პიროვნებაზე, ამახვილებენ ყურადღებას, მას ამკობენ სულიერი სილამაზით, მშვენიერებით და, რაც მთავარია, ამაღლებულობით, რომელთა საფუძველი სულიერობაა.

საზოგადოდ, საგალობელი ერთდროულად წარმოაჩენს, ერთი მხრივ, ღვთის დიდებას, მეორე მხრივ, ადამიანის ღვთისადმი მიმსგავსებულ, მიმბაძველ სახეს, რაც მიუთითებს, რომ არსებობს მისაბაძი და მიმბაძველი. საგალობელში ადამიანის სულიერი ხატი სულიერი განვითარების საფეხურების გათვალისწინებით წარმოისახება, რაც მისი სულიერი სისრულით, სულიერი სრულყოფით, სულიერი ზეაღსვლით მიიღწევა.

დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანი“ მდიდარი ჰიმნოგრაფიული ტრადიციების მემკვიდრეა. თხზულების აზრობრივ სიღრმეს, ზნეობრივ სიმაღლეს განსაზღვრავს დახვეწილი ლიტერატურული სიფაქიზე, ამაღლებული სტილი, ხატების, სახეთა და სიმბოლოთა მწყობრი სისტემა, სრულყოფილი კომპოზიცია და ჰიპოდოგმურ-პარადოგმული სტრუქტურა, ადამიანის სულიერი ზეაღსვლისაკენ სწრაფვა, რაც განაპირობებს ამაღლებულის შეგრძნებისა და ესთეტიკური განცდის მყარ საფუძველს.

დავით წინასწარმეტყველის სახე ჩვენამდე მოღწეულია ადამიანისათვის დამახასიათებელი ყველა თვისებით – სიძლიერითა და სისუსტით, სიყვარულითა სიძულვილით, შიშითა და გამბედაობით, შურისმაძიებლობითა და შემწყნარებლობით.

ქართველი მემატიანე და უცხოელი ისტორიკოსები დავით აღმაშენებელს მეფის იდეალად, მისაბამად წარმოგვიდგენენ და მასში უარყოფითს ვერ ხედავენ. თავად დავით აღმაშენებელი კი, დავით წინასწარმეტყველის მსგავსად, საკუთარ თავს ცოდვით დამძიმებულ, კაცობრიობის ცოდვათა მტკვრთველად სახავს, რაც მას, როგორც ადამიანს, როგორც მეფეს, როგორც ჰიმნოგრაფს სულიერი სრულყოფილებით, სისავსით შემკულ პიროვნებად წარმოგვადგენინებს.

დასკვნის სახით დავით აღმაშენებლის ღვაწლის შესაფასებლად, სულიერი ზეალსვლის სიმბოლურ-სახისმეტყველებითად გასააზრებლად, რომელიც „დაუსრულებელ საუკუნეთა“, „ზეშთა საუკუნეთა“ მკვიდრად იქცა, მინდა ილია ჭავჭავაძის დაუვიწყარი სიტყვა დავიმოწმო: „ამ დიდებულმა მეფემ ერთად მოუყარა თავი ქართველობას, მტერი გაუფრთხო და გაუფანტა, და დღეს თუ ჩვენ ჩვენს ბინაზედ ვართ, – ეს იქნება იმისი ღვაწლი, იმისი სამსახურიც უფრო იყოს... კაცს ორი სახელი უნდა ჰქონდესო, ამბობს ჩვენი ერი, ერთი აქ დასარჩენი, მეორე თან წასაყოლიო. ეს ანდერძი ქართველისა ისე არავის შეუსრულებია, როგორც დავით მეფესა. აქ აღმაშენებლის სახელი დარჩა, როგორც მეფეს, და იქ, როგორც დიდბუნებოვანმა კაცმა – წაიყოლია სახელი წმინდანისა, დიდების გვირგვინით შემკობილი“¹.

დამოწმებანი:

ანდრია კრიტელი, დიდი კანონი, ნეკრესის ეპარქია, 2002.

გრიგოლაშვილი ლ., დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანი“, თბ., 2005.

კვირიკაშვილი ლ., ჰიმნოგრაფიული კანონის კომპოზიცია, თბ., 1982.

¹ ჭავჭავაძე ი., თხზულებანი, თბ., 1984, 608.

მამისთვალისშვილი ე., ქართველები და ბიბლიური სამყარო, თბ., 1998.

ფსალმუნნი, გამოსაცემად მოამზადა მზექალა შანიძემ, თბ., 1961.

ჭავჭავაძე ი., თხზულებანი, თბ., 1984.

Nestan Sulava

Samtskhe-Javakheti State University

**THE SYMBOL OF SPIRITUAL ASENTION IN THE
LITERARY HERITAGE OF DAVIT PREDICTOR,
SAINT ANDREW KRITELI AND DAVIT THE BUILDER
(„PSALMS“, „GREAT LAW“, „CHANTS OF REGRET“)
RESUME**

The „Chants of Regret“ by Davit the Builder is the work based on the tradition of the hymnography and with its symbols, ideas and meaning, also with the structure it is very close to the „Psalms“ of David the Predictor and to the „Great Law“ of the saint Andrew Kriteli. The plot of the work of Davit the Builder, as for the „Psalms“ of David the Predictor and „Great Law“ of the saint Andrew Kriteli is the regret which is finished by the spiritual ascention of the person. It is the main object of all of those works.

The main character of the hymnography, person, which is ofthen saint one, mostly is the citizen of the heaven. He or she is not the one who seen the heaven, he or she has already finish the process of the seeking the heaven. So in the hymns, chants there are the result of creating process not the process itself. In the „Great Law“ of the saint Andrew Kriteli and in the „Chant of Regret“ by davit the Builder the same role has the character and there are some other innovation, because in above mentioned chants the characters are given like as predictor and

as it is in the hymnography person can be as the symbol face of ascension Saint Andrew Kriteli and Davit the Builder gave us the sample of ascension of the person by the way of paradigms, there aspiration to join the Lord. In both chants character must pass the hard and difficult stages of achieving fullness of spiritual life. In that way the person must overcome the all sins made by him/her, for this the Davit the Builder and the Andrew Kriteli fill themselves as the most sigfull ones and the fell they are responsible for their sins in front of the God. Davit predictor discuss his sins, admit them and repenting them. But the Saint Andrew Kriteli and Davit the Builder beside they admit and repenting their sins at the same time the feel that they are responsible for all sins made by mankind. Davit Predictor, Saint Andrew Kriteli and Savit the Builder are the same by their spiritual wisdom to achieve the heaven life. We see this with the dialogue with the God. But they differ with their individual aspiration to achieve the heaven life. They choose the different way to get the heaven life. This is the main distinctive orientation of their heritage.